
CULTIVAREA LIMBII

ÎNSEMNĂRI PE MARGINEA ANUMITOR CONSTRUCȚII GERUNZIALE

DE

FLORA ȘUTEU

Gerunziul este un mod impersonal care exprimă acțiunea verbului în desfășurare și care se comportă, din punct de vedere sintactic, ca un adverb cu valoare de complement circumstanțial sau ca un adjectiv cu valoare de atribut. Dacă încercăm să înlocuim o construcție gerunzială printr-o construcție predicativă, constatăm că, adeseori, aceluiași gerunziu îi pot corespunde, în același context, mai multe feluri de propoziții subordonate.

În propoziția :

Văru-meu, fudulindu-se cu ciubotele cele nouă, juca numai lângă fata vornicului (Creangă), gerunziul are, în același timp, mai multe înțelesuri : *fudulindu-se era fetul în care juca ; fiindcă se fudulea ; în timp ce se fudulea ; ca să se fudulească*, sau, în fine, *care se fudulea*.

În alt citat :

[Ursul] *îl și înlîmpină mornăind* (Creangă), înțelegem că : *îl înlîmpina un urs care mornăia ; în timp ce ursul mornăia îl și înlîmpina ; mornăind era fetul în care îl înlîmpina ursul*.

În exemplele de mai sus, sensurile variate ale fiecărui gerunziu în parte concordă între ele și converg spre cristalizarea unei imagini complexe în mintea ascultătorului sau a cititorului.

Uneori însă diferitele interpretări pe care putem să le dăm unui gerunziu se anulează reciproc. Din informația pe care o dă Farfuridi lui Brînzovenescu :

Pe respectabila madam Trahanache am văzut-o ieșind de la Cașavencu (Caragiale), . . .

putem trage două concluzii contradictorii: madam Trahanache a fost văzută în momentul în care [ea sau *Farfuridi*, subiectul vorbitor] ieșea de la Cașavencu.

În primele două exemple, polivalența sintactică a gerunziului nu știrbește înțelesul comunicării. Oricât de variat ar fi interpretată din punct de vedere sintactic, ideea exprimată de gerunziu nu are decît un singur unghi de raportare: subiectul propoziției (*văru-meu*, respectiv *ursul*). În exemplul ultim, cititorul propoziției rupte de context¹ poate fi ușor pus în încercătură în ce privește substantivul la care se referă gerunziul. Acest substantiv poate fi atît subiectul propoziției (subînțeles: *Farfuridi*), și atunci gerunziul este un complement circumstanțial de timp, cît și complementul direct al propoziției (*madam Trahanache*), și în cazul acesta gerunziul îndeplinește funcțiunea de atribut.

După părerea mea, o asemenea construcție gerunzială, ca și cele din exemplele date mai sus, poate fi interpretată ca avînd valoarea unui *atribut circumstanțial*, denumire folosită în *Gramatica Academiei R.P.R.* numai pentru propozițiile subordonate² și extinsă de Mioara Avram și asupra participiilor trecute³. Orice construcție gerunzială atributivă poate fi înglobată în definiția atributelor circumstanțiale, deoarece și atributele gerunziale determină un substantiv și exprimă în același timp o idee referitoare la predicat. Gerunziul *mornăind* exprimă acțiunea „a mornăi” sub forma unei însușiri caracteristice subiectului, dar, totodată, el exprimă și circumstanța în care se desfășoară acțiunea exprimată de predicat. Același lucru se poate spune și despre celelalte două gerunzii din citatele de mai sus.

Din exemplele de mai sus se poate observa că gerunziul, ca orice categorie verbală, se raportează la un subiect, care poate fi atît subiectul verbului predicativ, cît și un alt substantiv din propoziție. Pentru ca să se asigure înțelegerea exactă a comunicării, propozițiile trebuie astfel construite încît să reiasă „clar care este subiectul fiecărui din cele două verbe”⁴.

Funcțiunea sintactică de atribut a gerunziului este secundară, deoarece ea nu poate apărea decît întovărășită de o idee circumstanțială. Gerunziul, care se comportă, în marea majoritate a cazurilor, ca un adverb,

¹ Ceea ce face neclar citatul din Caragiale este forma incompletă în care apare în *Gramatica Academiei R.P.R.* Fraza întreagă: *Pe respectabila madam Trahanache am văzut-o ieșind de la Cașavencu tot astăzi pe la unsprezece cînd mă înlorceam din tîrg* înlătură orice echivoc în legătură cu subiectul la care se referă gerunziul. Redat incomplet, citatul devine un exemplu tipic de folosire necorectă a gerunziului, fapt care necesită în Gramatică un comentariu special.

² Vezi *Gramatica Academiei R.P.R.*, vol. al II-lea, p. 185.

³ Vezi Mioara Avram *Despre corespondența dintre propozițiile subordonate și părțile de propoziție*, [în] *Studii de gramatică*, vol. I, 1955, p. 160.

⁴ *Gramatica Academiei R.P.R.*, vol. I, p. 321.

se caracterizează din punct de vedere sintactic, în primul rând, ca un circumstanțial. Totuși, funcțiunea atributivă a dus la crearea unor gerunzii care exprimă categoria genului și a numărului și care sînt deci adevărate adjective gerunziale.

Matilda Caragiu, ocupîndu-se de funcțiunile sintactice ale gerunziului¹, arată că numai gerunziile verbelor intransitive se pot adjectiviza, pentru că numai ele pot exprima, sub forma unui adjectiv, o acțiune ca proces. Totodată Matilda Caragiu subliniază faptul că adjectivizarea este evoluția firească a gerunziilor cu funcțiune determinativă pe lângă substantive. /

În legătură cu această problemă, nu sînt de acord cu *Gramatica Academiei R.P.R.*, care, citînd o sintagmă ca : *femeie suferindă de friguri*, conchide foarte lapidar că adjectivul gerunzial poate avea complement². Afirmatia este inexactă. *Suferindă* ca adjectiv primește determinări prin analogie cu *bolnavă*, al cărui sinonim a devenit. Cred însă că o asemenea construcție e nerecomandabilă și nu trebuie generalizată la alte adjective gerunziale. În limba romînă nu se spune : *deasupra orașului se înalță coșurile fumegînde în aer* sau *râni sîngerînde puternic*. Acad. Iorgu Iordan precizează că acordul gerunziului se admite numai atunci cînd atributul gerunzial este nedeterminat³.

După cum s-a putut vedea, gerunziul pune multe probleme. Explicația o găsim în faptul că, substituindu-se unei propoziții subordonate, concentrînd exprimarea, el elimină elementele de legătură ale unei dependente, dar, bineînțeles, este mai puțin clar decît construcția analitică pe care a înlocuit-o. În ciuda relativei lipse de claritate de care dă dovadă, construcția gerunzială, folosită și de vorbirea populară, însă fără prea multă variație⁴, se răspîndește din ce în ce mai mult în scrisul romînesc de astăzi.

Cauza răspîndirii gerunziului trebuie căutată în dorința publiciștilor de a da sobrietate stilului, prin concentrarea ideilor. Sub acest aspect, multiplele valori sintactice care pot fi exprimate prin gerunziu aduc un real serviciu.

¹ Lucrarea urmează să apară în volumul al II-lea al *Studiilor de gramatică*, aflat sub tipar.

² Vezi *Gramatica Academiei R.P.R.*, vol. II, p. 84.

³ Vezi acad. Iorgu Iordan, *Limba romînă contemporană*, ed. a II-a. București, 1956, p. 624.

⁴ În 200 de pagini din *Gratul nostru*, gerunziul apare de 25 de ori (dar în multe împrejurări gerunziile se înșiră la rînd în versuri unde presupunem că le-au impus nevoile versificației : *Lumea dă el că | ușa | Da jabă la Carașea | Domnia el mai curtid | Potera la el mîndind | Da Jianu înfelegind* etc. p. 175). Valorile sintactice ale gerunziului din textele populare nu sînt prea variate. Predomină sensul temporal și cel cauzal. N-am găsit decît un singur gerunziu atributiv : *Să văz mlndra-n țîșoară | Sărind ea o căprioară ...* (p. 131).

Într-o propoziție ca :

... *își aprinse o țigară, zăbovind dinadins cu răspunsul...* (Flacăra, nr. 95, p. 14),

gerunziul, fără să precizeze rigid felul raportului dintre cele două acțiuni cu totul distincte (*a aprinde țigara — a zăbovi*), sugerează existența unei relații multiple (de scop, de mod, de consecuție) între ele¹.

Alteori gerunziul dă impresia că exprimă modul de manifestare a unei acțiuni, deși, în realitate, el nu exprimă decât modul subiectiv prin care luăm cunoștință de acțiunea respectivă :

... *trenul se apropia clipind în noapte din ochii roșii* (Flacăra, nr. 95, p. 10).

Dar, spunând „prea” multe, gerunziul este totodată apt pentru a nu spune *nimic*. Despre aceasta voi căuta să vorbesc în rindurile care urmează.

Am spicuit din publicistica actuală câteva construcții gerunziale care cred că pot fi discutate sub aspectul corectitudinii și al clarității exprimării. Le analizez cu scopul de a atrage atenția asupra inconvenientelor pe care le prezintă gerunziul și din dorința de a ajuta la corectarea lui folosire.

Situațiile analizate pot fi grupate în două categorii distincte :

a) *Fraze cu înțeles neclar din cauza folosirii unei construcții gerunziale.*

În numărul 3, 1957, al revistei *Limba română*, Marius Sala semnală faptul că în presa noastră zilnică sînt din ce în ce mai numeroase cazurile de înlocuire a propozițiilor atributive prin construcții cu gerunziu². Afirmarea poate fi verificată cu multă ușurință. Ceea ce interesează discuția de față este situația în care folosirea gerunziului atributiv este nerecomandabilă din cauză că umbrește înțelesul frazei, uneori modificîndu-l cu totul.

Dau mai jos un citat ales anume dintr-o lucrare de strictă specialitate, pentru a demonstra cît de mult poate fi modificat înțelesul unui text prin folosirea improprie a gerunziului :

În schimb diftongul ea se întâlnește numai după consoană avînd o articulație palatală (Studii și cercetări lingvistice, VI, 31).

Sînt sigură că, pentru cititorul neavertizat, înțelesul propoziției nu poate fi decât : *diftongul ea se întâlnește numai după consoană, deoarece are o articulație palatală.*

Un context mai larg și lipsa oricărui semn de punctuație între substantiv și gerunziu lămurește sensul exact al frazei, care ar trebui să fie :

¹ O observație asemănătoare face și Matilda Caragiu atunci cînd arată deosebirea dintre modurile indicativ și gerunziu și precizează că acesta din urmă include și ideea de relație, pe care primul n-o poate exprima decât analitic.

² Vezi *Limba română*, nr. 3, 1957, p. 41.

diftongul ea se întâlnește numai după consoană cu articulație palatală (sau : după o consoană cu articulație palatală...).

După cum se poate observa în exemplul de mai sus, gerunziul nu concentrează exprimarea, ci apare ca un element care îngreuează înțelegerea textului.

Cred că ar fi fost mai clară folosirea unei construcții predicative și în următoarele citate :

Lingviștii români consideră limba literară ca o realizare superioară, sintetizând posibilitățile de exprimare ale limbii întregului popor (Studii și cercetări lingvistice, VII, 299).

În realitate pentru cineva vorbind românește bea este asociat cu pluralul beți, bete (Studii și cercetări lingvistice, V, 435).

În ultimul exemplu se creează confuzie prin faptul că în limba română există cristalizată o expresie impersonală care are valoare circumstanțială și folosește gerunziul aceluiași verb : *vorbind pe șleau*.

De altfel toate exemplele date mai sus se înțeleg cu greutate tocmai din cauza valorii exclusiv circumstanțiale pe care cititorii sînt îndemnați, în primul moment, să o acorde gerunziilor respective. În exemplele de mai sus, gerunziile au valoare atributivă pură, fără nici o raportare la verbul predicativ, ceea ce vine în contradicție cu funcțiunea lor sintactică obișnuită, aceea de complement circumstanțial¹.

Mai există încă un pericol al propozițiilor care folosesc construcții gerunziale : topica. În general, propozițiile subordonate trebuie așezate în imediata apropiere a elementului sintactic pe care îl determină. În cazul unor propoziții cu verb predicativ, între determinat și determinant pot să apară construcții implicite, fără ca înțelesul să fie știrbit, dar în cazul unor construcții gerunziale, atributive mai ales, topica trebuie respectată cu rigurozitate.

În fața unui exemplu ca următorul :

...fără studierea multiplelor componente ale fenomenului de etnogeneză, îmbrățișînd variate domenii științifice... o soluționare convîngătoare... nu este cu puțință (Contemporanul, nr. 471, 1/2), mi se pare surprinzător că un fenomen poate îmbrățișa domenii științifice. Situația contrară, adică aceea în care domeniile îmbrățișează fenomenul, ar fi acceptat-o mai ușor. Autorul, desigur, s-a referit la studierea fenomenului de etnogeneză și nu la fenomen în sine.

¹ Am remarcat faptul că nu numai gerunziul dă naștere la confuzii în cazul folosirii atributive. În exemplul : *Const. Diță dă drumul în sală cunoscuților și prietenilor, fără a avea bilete de intrare (România liberă, nr. 3428, 2/5), intenția autorului a fost să sublinieze faptul că prietenii, pe care Diță li lăsa în sală, nu aveau bilete de intrare. Construcția nominală poate fi însă interpretată ca un circumstanțial de mod cu nuanță concesivă și avînd ca subiect nu complementul propoziției ci subiectul ei (Diță).*

Păstrarea gerunziului nu era posibilă în contextul de mai sus decât printr-o răsturnare a întregii propoziții: *fenomenul de etnogeneză are multiple componente, fără a căror studiere, îmbrățișind variate domenii științifice... o soluționare convingătoare nu este cu putință. În ultima analiză se pare că ar fi fost mai nimerit să se renunțe la acest gerunziu echivoc și să se formuleze ideile astfel :... fără studierea multiplelor componente ale fenomenului de etnogeneză, cercetat de variate domenii științifice... o soluționare convingătoare nu este cu putință.*

Un caz asemănător este următorul :

[Pieza muzicală] este îmbogățită în dezvoltare cu a treia temă culeasă de autor „de pe coclaurii muntoși din munții Gorjului”, care oferă prin caracteru-i cald, narativ, un contrast binevenit în vastitatea desfășurării primelor două teme, **evocând frumusețea sufletească a oamenilor și poezia locurilor** (Contemporanul, nr. 471, 4/1).

Mărturisesc sincer că n-am înțeles ideea din citat. Nu se poate ști dacă primele două teme evocă frumusețea sufletească a oamenilor sau dacă a treia temă „oferă” un contrast „binevenit” prin această evocare. Presupun că ultima soluție e cea exactă, deoarece, după părerea mea, evocarea unor trăsături sufletești trebuie să aibă caracterul cald pe care autorul afirmă că-l găsește în tema a treia. Dar pot avea oare siguranță? Ar fi fost mai bine dacă, într-un text atât de lung și atât de plin de judecăți de valoare, autorul ar fi lăsat la o parte gerunziul și s-ar fi coborât la nivelul unei simple construcții cu predicat verbal: *a treia temă... care evocă frumusețea... oferă... sau ... în primele două teme, care evocă frumusețea...*

b) Folosirea unui număr prea mare de gerunzii într-un context restrâns. În cazul când într-o singură propoziție se succed mai multe construcții gerunziale, acestea solicită multă atenție din partea celui care le folosește. Dacă, din punct de vedere sintactic, între ele există concordanță, folosirea lor poate să strice cel mult armonia lecturii, prin repetarea monotonă a terminației gerunziului: -înd.

Una după alta, turmele erau mîinate spre malul Dunării și acolo se auzeau oamenii prinzînd oile și încercîndu-le, numărînd (Tîndărul scriitor, nr. 4, 1956, p. 16).

De altfel tălmăcirile făcute în ultimii ani din La Fontaine și Krîlov, renunțînd din principiu la reproducerea verbală și căutînd mutarea „miezului” dintr-o limbă într-alta, îndepărtîndu-se uneori total de originalele lor, ajungeau la producții originale la rîndul lor, purtînd pecetea sigură a poetului român (Gazeta literară, nr. 180, 2/2).

Alteori însă gerunziile nu se află într-un raport de coordonare. Primul gerunziu exprimă, de exemplu, cauza acțiunii exprimate de cel de-al doilea :

Își aminti de stiloul Kaweco uitat într-o haină civilă mai bună; jos, în dulap, scâpîndu-l printre niște dantele oșilite și-o fleoartă de pălărie cu pene, a babei, scormonind, i-au foșnit hîrtii sub degete (Gazeta literară, nr. 180, 5/1).

În treacăt trebuie să spun că o topică mai înțeleaptă ar fi înlăturat mult din „teribilismul” căutat, pe care îl vedește citatul, ca de altfel întreaga lucrare din care face parte. Dar nu de topică mă ocup, ci de gerunziu. Dacă cineva își ia osteneala să analizeze mai atent fraza, desigur că se dumirește asupra raportului temporal dintre cele două acțiuni. Autorul n-a găsit de cuviință să-și formuleze ideea printr-un verb predicativ, însoțit, eventual, de al doilea la gerunziu (*îl scâpă... și scormonind... sau scâpîndu-l scormoni și...*), din teama de a nu rămîne fără cititori „atenți”.

Există și cazuri cînd construcții gerunziale juxtapuse diferă cu totul din punctul de vedere al valorii lor sintactice: un gerunziu este circumstanțial de mod, iar al doilea atribut, ca în exemplul:

Vai, cîte se trecură, pe lume, nopți ca asta

Găsind poeți din beznă smulgînd spre zori cuvîntul.

(Contemporanul, nr. 479, 3/4).

Versul vrea să vorbească despre poeții care *smulg* din beznă cuvîntul și pe care noaptea îi găsește la masa de lucru. Din păcate, și cititorul trebuie să depună eforturi pentru a „smulge” din... obscuritate înțelesul poeziei.

O situație asemănătoare apare în exemplul următor:

„...primind lovituri—mergînd de la neînțelegeri sincere pînă la minciuni conștiente—leninismul, marxismul epocii contemporane, a ieșit mai puternic, mai oșelit și mai viabil (Viața romînească, nr. 4, 1957, p. 5).

Dacă însă se succed mai multe gerunzii, se întîmplă ca textul să devină o veritabilă șaradă:

Daquin a greșit însă acolo unde a modificat... acțiunea romanului, arătîndu-ni-l pe Bel Ami în ceartă cu Waller, ratînd încercarea de șantaj asupra acestuia, expulzat din redacția ziarului ca un om eșuat și învins, și refăcîndu-se numai prin lovitura erotico-matrimonială (!) dată fiicei speculatorului (Flacăra, nr. 80, p. 16).

Primul gerunziu este un circumstanțial cauzal cu nuanță modală, iar ultimele două sînt atribute pe lîngă complementul direct al acestui gerunziu. Îmi dau seama de exacta valoare sintactică a ultimelor două gerunzii numai datorită faptului că am cunoștință de subiectul filmului analizat. Altfel, aș putea socoti gerunziul *ratînd* ca un atribut pe lîngă substantivul *Waller*, ba chiar tot ca un circumstanțial de mod al predicatului *a modificat*. Din această ultimă interpretare s-ar putea trage concluzia

că *Daquin* a greșit de două ori când a modificat acțiunea romanului : o dată fiindcă *ni-l arată* pe *Bel Ami* în ceartă cu *Walter*, a doua oară fiindcă *ratează* o încercare de șantaj asupra acestuia.

Neavînd intenția să soluționez problema funcțiunilor sintactice ale gerunziului, m-am mulțumit să semnaliez unele cazuri de folosire neiscusită a diferitelor construcții gerunziale. Am căutat să ilustrez situațiile tipice din acest punct de vedere, găsite în presa actuală.

Am constatat în acest sens că ceea ce dăunează clarității unui text este, în primul rînd, contradicția dintre funcțiunea sintactică pe care o acordăm în mod obișnuit gerunziului și aceea pe care i-o acordă autorul, neprecizarea subiectului la care se raportează gerunziul, precum și lipsa de concordanță între valorile sintactice ale mai multor gerunzii care se succed. În ultimă instanță se poate spune că, fără a contraveni vreunei norme gramaticale, abuzul de gerunzii îngreuiază înțelegerea unui text.

Limba romîină preferă, în general, construcțiile predicative. Acestea sînt cu atît mai necesare în propoziții și fraze ample, în care o formă nominală ca gerunziul poate să determine în același timp mai multe părți de propoziție. De aceea, deși extrem de util sub raport sintactic și stilistic, gerunziul trebuie evitat atunci cînd, scurțînd vorbirea, prelungește efortul mental al cititorului.

